

Notitie M&E van de Meerjarenafspraken 2011-2015: periode 2011-2012

Auteur en datum: Hendrik Kupper, leerstoelgroep Educatie- en Competentie Studies, Wageningen UR, november 2012;

Opdrachtgever: het ministerie van Economische Zaken, uitgevoerd binnen het onderzoeksthema T&U Kennis, innovatie en HCA (BO-09).

Introductie

Het Ministerie van EL&I stelt jaarlijks middelen beschikbaar voor het groene onderwijs, bovenop de reguliere OCW-conforme bedragen. Deze zogenoemde "groene plus middelen" voor vernieuwing van het groene onderwijs zijn verdeeld over een aantal subsidieregelingen zoals praktijkleren, impuls, kennisverspreiding en innovatie en lectoraten. De ondersteuning door Groen Kennisnet en de Groene Kenniscoöperatie worden ook uit de groene plus betaald. Omdat het ministerie het groene onderwijs ingebed ziet in het landbouwkennissysteem wordt de inzet van de extra middelen geacht bij te dragen aan de beleidsdoelstellingen van het ministerie. Over de invulling van de rol van de overheid en van het groene onderwijs zijn afspraken gemaakt die zijn neergelegd in de Meerjarenafspraken 2011-2015. De opdracht die onderwijsinstellingen hebben gekregen bij de inzet van de additionele middelen is samengevat onder de term 'school als kenniscentrum'. In de MJA is vastgelegd dat de gemaakte afspraken geëvalueerd zullen worden. Het beleidsondersteunend onderzoeksprogramma Kennis (BO-09) zal samenwerken met de GKC om een raamwerk voor monitoring en evaluatie te ontwikkelen voor de MJA-2011-2015. In deze notitie zijn de bevindingen van BO-09 beschreven over de periode 2011-2012.

Samenvatting

BO-09 (Kennis) had de opdracht om samen met het GKC-bureau een methodiek op te zetten voor monitoring en evaluatie van de meerjarenafspraken 2011-2015, tussen EL&I en groen onderwijs/onderzoek. Door een M&E-team (vertegenwoordigers van EL&I, GKC-bureau en BO-09) zijn verscheidene voorstellen gepresenteerd voor M&E. Door onduidelijkheden rond de MeerJarenAfspraak in relatie tot het topsectorenbeleid was het niet mogelijk om in 2012 een monitoring te doen. Bij het ministerie en de GKC werd wel de noodzaak gevoeld om de activiteiten rond het thema 'school als kenniscentrum' te evalueren omdat er gedurende of aan het eind van de MJA een verantwoording zal moeten plaatsvinden. Voor zover mogelijk binnen de onduidelijke kaders, zijn voorbereidingen getroffen om te starten met monitoring voor wanneer er meer duidelijkheid zou zijn. Daarnaast heeft afstemming plaatsgevonden met de Inspectie voor het Onderwijs die een themagericht onderzoek bij scholen uitvoert naar de school als kenniscentrum.

Op basis van recente literatuur wordt bekeken of er een pragmatische uitwerking kan worden gegeven van effect- en procesevaluatie van de school als kenniscentrum. Bij procesevaluatie worden de mechanismen opgespoord die kunnen gaan zorgen voor een duurzaam traject in de richting van de gewenste effecten. Een aantal aanbevelingen voor het GKC-bureau voor afstemming en eventueel samenwerking met de Inspectie geven aan hoe met beperkte middelen toch een beeld kan worden gegeven van de ontwikkelingen naar de groene school als kenniscentrum.

Leeswijzer

In de eerste paragraaf wordt de tijdlijn geschetst van 2011 tot en met 2012. De voorstellen van het M&E-team worden besproken tegen de achtergrond van de ontwikkelingen rond MJA en het Topsectorenbeleid. De tweede paragraaf gaat nader in op twee vormen van evaluatie, de effectevaluatie en de verklarende evaluatie die kijkt naar het ontstaan van mechanismen die nodig zijn om gewenste effecten in de toekomst te kunnen realiseren. Tenslotte worden in de laatste paragraaf een aantal aanbevelingen gedaan voor het GKC-bureau met betrekking tot monitoring en evaluatie.

Tijdslijn 2011-2012

In het voorjaar van 2011 werd de tekst van de MJA-2011-2015 bekend. Hoewel er nog steeds een disclaimer op rust wordt de tekst wel beschouwd als een weergave van de intentie van de ondertekenaars: EL&I en groen onderwijs en onderzoek. In de meerjarenafspraken, met als ondertitel de School als Kenniscentrum, werden de kritieke succesfactoren (ksf's) uit de periode daarvoor herhaald. Er werd afgesproken om de monitoring op basis van de ksf's die was ingezet te vervolgen gedurende de looptijd van de MJA. Tijdens de vorige MJA was door het GKC-bureau en BO-09 een methodiek ontwikkeld om de ksf's te monitoren. De methodiek was toegepast op de KIGO-projecten. De uitkomst van de meting zou volgens de MJA als nulmeting voor 2011-2015 beschouwd worden. In overleg met het GKC-bureau werd de opdracht om de ksf's te monitoren ruimer opgevat in die zin dat ook evaluatie van de effecten zou worden meegenomen. Er werd een M&E-team gevormd bestaande uit een vertegenwoordiger van het ministerie (Frank Tillie), van het GKC-bureau (Anja Kleijn) en van BO-09 (Hendrik Kupper). De scope was niet alleen Kigo, maar MJA-breed, namelijk de School als Kenniscentrum.

De methodiek voor het meten van de ksf's over de jaarlijkse Kigo-aanvragen werd verbeterd. Ervaringen van voorgaande jaren werden verwerkt en de methodiek werd geschikt gemaakt voor uitvoering door derden. Een medewerker van het LEI (Paul van der Wielen) heeft de verbeterde aanpak getest en toegepast op de aanvragen die in 2011 waren ingediend.

Vanaf begin 2011 werd steeds duidelijker dat het nieuwe bedrijvenbeleid van het toenmalige kabinet een grote stempel zou gaan drukken op de relatie tussen EL&I en het (groene) onderwijs en onderzoek. Binnen het topsectorenbeleid werden twee groene sectoren aangewezen, T&U en A&F. Binnen de plannen van de groene topsectoren werd voor de relatie met het groene onderwijs aanvankelijk steeds verwezen naar de MJA en de GKC. In de loop van 2011 werd de aanpak die voor alle topsectoren gevolgd zou worden ook voor de groene sectoren duidelijk. Voor de topsectoren werden een Human Capital Agenda's (HCA) opgesteld om voor de langere termijn de structurele verbinding tussen onderwijs en bedrijfsleven te beschrijven. De HCA's benadrukken twee aspecten: (1) verbeteren van de aansluiting (kwalitatief en kwantitatief) tussen onderwijs en bedrijfsleven in een topsector en (2) het vergroten van de aantrekkingskracht op (toekomstige) medewerkers en het verbeteren van het beroepsperspectief. De uitwerking van de HCA voor T&U en A&F vertoont overeenkomsten met de voornemens die in de MJA waren neergelegd.

Voor het M&E-team leken de ontwikkelingen rond de MJA, topsectoren en HCA te vragen om een integratie van het nieuwe topsectorenbeleid in de monitoring- en evaluatieaanpak. De verbeterde aanpak van de ksf monitoring van de Kigo-aanvragen werd alleen toegepast op programma's en deelprogramma's. Tot 2011 werden de ksf's ook toegepast op instellingen. Daarbij werd nagegaan in welke mate deelname aan Kigo door een instelling bijdroeg aan de voorwaarden voor succes zoals in de vorige MJA omschreven. Met de aandacht die de HCA's zouden krijgen van instellingen en opleidingen leek het passend om bij het gedachtegoed van de HCA aan te sluiten. Eind 2011 werd dan ook in de concept rapportage van de ksf-monitoring nadrukkelijk voor het topsector- en HCA-perspectief gekozen. Deze rapportage heeft het predicaat 'concept' niet kunnen verwisselen voor 'definitief'. Het ministerie van EZ is in 2012 niet in staat geweest om helderheid te verschaffen over de status van de MJA 2011-2015, de relatie van de MJA met de HCA en topsectoren en de ontwikkeling richting een tripartiete MJA. Het was daardoor niet mogelijk om een goede monitoring uit te voeren omdat het onduidelijk is op welke factoren er wordt gemonitord. Dat de onduidelijkheid zo lang zou aanhouden, was niet verwacht. De meerjarenafspraken bleef leidend voor het M&E-team met daarbij steeds de aandacht gericht op de ontwikkelingen rond de HCA's. Om M&E bespreekbaar te maken binnen het GKC-bestuur en bij EL&I-DAK heeft het team een aanpak met M&E-kaarten ontwikkeld. Uitgaande van het 'huis' uit de MJA met zijn pijlers, dak en fundament zijn de 'van-naar- tabellen' uit de MJA vertaald naar kaarten waarop de gewenste ontwikkelingen zijn weergegeven per pijler en indicatoren aan de

hand waarvan de ontwikkelingen gevolgd kunnen worden. Elementen uit de HCA zijn daarin meegenomen. De GKC en EL&I zouden zodoende naar de mening van het M&E-team een eenvoudige vertaling van MJA/HCA naar een M&E-aanpak kunnen bespreken. Het voorstel leidde evenwel niet tot het daadwerkelijk uitvoeren van een monitoring vanwege eerder genoemde onzekerheden. In het najaar van 2011 werkte het GKC-bureau met de zogenoemde DIM-benadering om de werkzaamheden van het bureau te structureren. Vanwege de populariteit van deze aanpak binnen de GKC heeft het M&E-team getracht om DIM ook toe te passen op M&E, om aldus aan te sluiten bij een werkwijze die aandacht kreeg binnen de GKC-organisatie. Bij DIM formuleert men om te beginnen ER-doelen, die aangeven dat zaken beter, sneller, efficiënter of meer moeten worden. Daaruit worden vervolgens SMART geformuleerde specifiekere doelen afgeleid met de inspanningen die ervoor geleverd moeten worden. Tenslotte komen de middelen in beeld waarmee de inspanningen gefinancierd worden. Het geheel van Doel-Inspanningen-Middelen levert een netwerk op waarmee consequenties van keuzes uitgebeeld kunnen worden. De DIM-vertaling van het M&E-beleid biedt perspectieven voor een monitoringinstrument, maar is niet ingezet. Een aanpak die in het verleden al eens tot meer inzicht had geleid is vervolgens uit de kast gehaald. Een Balanced Score Card zou mogelijk de verhouding tussen onderwijs en bedrijfsleven kunnen beschrijven en de ontwikkelingen daarin kunnen volgen. Ook het middel van Kigo en andere groene plus subsidies zouden een plek in de BSC krijgen..

Eind 2011 werden de contouren van de HCA en de invloed daarvan op het groene onderwijs en de GKC steeds duidelijker. Voor het M&E-team was dat aanleiding om indicatoren te gaan definiëren en te gaan volgen die in ieder geval, met grote zekerheid, nodig zouden zijn bij een verantwoording van gevoerd beleid. De positie van het groene onderwijs zou naar de mening van het team gekarakteriseerd kunnen worden naar de mate waarin leerlingen/studenten terecht komen bij betreffende topsectoren. Dus hoe goed is de kwalitatieve/kwantitatieve aansluiting onderwijs-bedrijfsleven en op welke wijze en in welke mate is het bedrijfsleven betrokken bij het onderwijs? In het voorjaar van 2012 (de vertegenwoordiger van EL&I was eind december 2011 gestopt vanwege een andere functie binnen EL&I) hebben de twee leden van het M&E-team de ideeën voor een M&E-methodiek voor de 'school als kenniscentrum' nog eens op een rijtje gezet en opnieuw besproken met de directie van het GKC-bureau. De noodzaak om de belangrijkste ontwikkelingen te volgen binnen de GKC bleek duidelijk. Ook al gaf EL&I niet aan wat men wilde, de eigen verantwoordelijkheid van de GKC-organisatie vroeg om een, zij het bescheiden, M&E-aanpak. In die tijd verscheen ook een projectplan van de Inspectie voor het Onderwijs om een themagericht onderzoek te gaan doen bij groene onderwijsinstellingen naar de 'School als Kenniscentrum' (SaK). Dit projectplan was aanleiding om een bespreking met mensen van de Inspectie te organiseren om hun onderzoek te kunnen plaatsen en om mogelijkerwijs voor enige afstemming te zorgen. Een niet onbelangrijk neveneffect zou kunnen zijn dat M&E weer op de agenda van de GKC zou komen omdat een instantie als de Inspectie er ook mee bezig was. Bij de bespreking bleek dat de Inspectie scholen bezocht in het kader van het reguliere toezicht en dan met CvB's tevens de verschillende aspecten van de SaK doornam. De nadruk zou dus heel erg liggen op strategieën en uitvoering daarvan door de onderwijsinstellingen. De insteek van het M&E-team had steeds gelegen bij enerzijds de GKC-programma's (Kigo) en anderzijds bij de doorwerking van deze programma's op de scholen en naar het bedrijfsleven. Nu de Inspectie in opdracht van EL&I/DAK zich op scholen ging richten lag het voor de hand dat het M&E-team de focus op de GKC-programma's zou gaan herstellen. Een vervolgspraak met de Inspectie in het najaar van 2012 bevestigde de werkwijze van de Inspectie nogmaals en gaf daarmee een basis voor het perspectief van M&E vanuit de GKC: gericht op GKC-programma's.

Een ontwikkeling die niet onvermeld mag blijven is de bouw van een informatiesysteem voor de GKC, PRIMA, waarmee gegevens over de GKC-(deel)programma's worden vastgelegd en beschikbaar worden gesteld. Het systeem biedt mogelijkheden om informatie over programma's, deelprogramma's en losse projecten te verzamelen en te analyseren. Dat blijkt goed aan te sluiten bij de ksf-monitoring die de afgelopen jaren is uitgevoerd, dat wil zeggen het deel van de monitoring dat betrekking heeft op de (deel)programma's. Als de eerste resultaten van het onderzoek van de Inspectie beschikbaar komen dan

kan worden nagegaan of beide benaderingen samen, van het GKC-bureau en van de Inspectie, tot een beeld leiden dat gebruikt kan worden voor de verantwoording van het gebruik van de (een deel van de) beschikbaar gestelde 'groene plus' middelen.

Evaluatie van effecten en mechanismen School als Kenniscentrum (SaK)

In september van 2012 verscheen een rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau 'Op zoek naar bewijs. Evaluatieontwerpen onderwijsmaatregelen'. De theoretische basis voor het rapport wordt gevonden in de uitgave van het Centraal Planbureau van 'Zicht op Effectiviteit van Beleid. Studie naar evaluatieontwerpen voor onderwijs- en wetenschapsmaatregelen' van juni 2011. De rapporten zijn geschreven in opdracht van het ministerie van OCW. Dat departement zet sinds een aantal jaren in op een versterking van de wetenschappelijke onderbouwing van het onderwijsbeleid. Nieuw beleid moet bij voorkeur zijn gebaseerd op wetenschappelijk gefundeerde inzichten over de effectiviteit van maatregelen (*evidence based*). Evaluatieonderzoek kan daaraan bijdragen, en bovendien kunnen monitoring en evaluatie aanknopingspunten bieden voor het bijstellen van reeds ingevoerd beleid. De rapporten maken een onderscheid naar twee soorten van evaluatie: effectevaluatie en verklarende evaluatie. In een *effectevaluatie* staat de vraag centraal of een maatregel het beoogde effect sorteert, een *verklarende evaluatie*, ook wel *procesevaluatie* genoemd, richt zich op het achterhalen van de mechanismen waaruit het optreden van effecten kan worden verklaard. Volgens het rapport van het SCP is de gedachte achter het onderscheid 'dat het de bruikbaarheid en geloofwaardigheid van evaluatieresultaten ten goede komt als een evaluatie niet alleen laat zien dat een maatregel effect heeft, maar ook toont hoe het effect tot stand komt'. En verder zegt het SCP 'dat van sommige maatregelen het effect lastig met zekerheid zal zijn vast te stellen, omdat hiervoor geen hard experimenteel bewijs kan worden verkregen. De uitkomsten van de verklarende evaluatie kunnen in die gevallen waardevol zijn, omdat ze het minder zekere beeld dat uit de effectevaluatie naar voren komt kunnen ondersteunen'.

Het GKC-bureau heeft de methodiek voor de monitoring van de GKC-(deel)programma's op basis van ksf's. De Inspectie voor het Onderwijs hanteert een aanpak voor beoordeling van de SaK via interviews met CvB's van instellingen. Laten we die twee beschouwen als vormen van effectevaluatie. In de genoemde rapporten van CPB en SCP staan een aantal voorwaarden waaraan effectevaluaties behoren te voldoen. Gegeven de beperkte middelen en de randvoorwaarde dat de administratieve last voor instellingen en programma's zeer laag moet zijn, is het verdedigbaar om de beide aanpakken als een evaluatie van effecten te zien. Beide methodieken vormen een goede vertrekbasis voor een aanvullende aanpak die betrekking heeft op vragen waarom bepaalde effecten wel of niet optreden. Dit soort vragen ontstaan vanuit de *beleidstheorie* die door de beleidsmakers is gehanteerd. Welke veronderstellingen heeft men gebruikt om te kunnen sturen op de realisatie van bepaalde effecten? Worden er processen in gang gezet, c.q. bestaan of ontstaan er mechanismen die de effecten bevorderen? Of ontbreken die mechanismen? Of overheersen andere mechanismen die gewenste effecten dwarsbomen? Werken de verschillende mechanismen in dezelfde richting waarmee effecten versterkt worden of werken ze elkaar tegen?

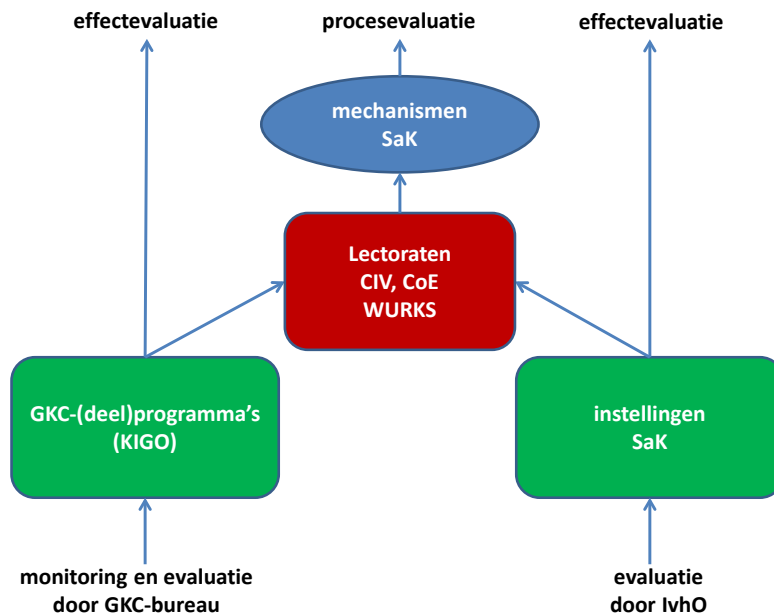
De gewenste effecten voor de relatie groen onderwijs, groen onderzoek en bedrijfsleven (topsectoren) zijn beschreven in de MJA en de HCA. Zie tabel 1

Thema	Human Capital Agenda	Meerjarenspraak 2011-2015
Leven Lang Leren	Eigentijdse bedrijfstakscholing in de regio is van vitaal belang. Niet alleen voor aankomende medewerkers, maar ook voor wie al langer in deze sectoren werkt of over wil stappen. Ondernemers en onderwijsinstellingen in de regio stemmen daarvoor opleidingsbehoefte en –aanbod met elkaar af.	Betere aansluiting tussen aanbod van opleidingen en vraag vanuit topsectoren en regio's. Samenhangend aanbod van leervoorzieningen. Vergroting marktaandeel groen initieel onderwijs. Verbetering doorlopende leerlijnen.
Opleidingsaanbod	Opleidingen moeten inhoudelijk goed, actueel en toekomstgericht onderwijs blijven verzorgen aan de toekomstige werknemers van agro en foodsectoren. Door samenwerking tussen onderwijs, onderzoek en praktijk kunnen innovatieve ontwikkelingen direct integreren in het onderwijs.	⇒ Nauw verbonden met Kennis&Innovatie in MJA
Imago en werkgever-schap	Verbeteren van het imago van werken in en rond de agrarische sector, bij de jongeren en bij hun ouders. De efficiency en het effect van een verbetering van het imago wordt groter door samenwerking tussen overheden, onderwijs en bedrijven.	
Netwerken met ondernemers, onderwijs en onderzoek	Integreren van innovatieve ontwikkelingen in het onderwijs door samenwerking tussen onderwijs, onderzoek en praktijk (samenwerken met ondernemersnetwerken, leernetwerken of regionale samenwerkingsverbanden).	
Kennis & Innovatie		Vertalen en verspreiden van kennis uit onderzoek via het groene onderwijs. Doelgroepgerichte ontsluiting van kennis via Groen Kennisnet. Up-to-date praktijkgericht onderwijs aanbieden. Netwerken onderhouden met bedrijfsleven en andere maatschappelijke organisaties. Groene Plus lectoraten vervullen schakelrol tussen onderwijs, onderzoek en bedrijfsleven en tevens binnen de onderwijskolom.
Groene Kennis voor Burgers	⇒ Bevat elementen, die te maken hebben met het imago van HCA	Het groene onderwijs voert activiteiten uit in het primaire en voortgezet onderwijs met betrekking tot voeding, leefomgeving of maatschappelijk verantwoord ondernemen. Landelijke en regionale steunpunten ondersteunen de groene educatie.
Landelijk dekkend netwerk van (regionale) kennisarrangementen	⇒ Is verwant met de regionale economische clusters van de HCA	Versterken van de 'school als regionaal kenniscentrum'. Verbinding van scholen met sterke GKC-programma's die vanuit externe oriëntatie het onderwijs helpen vernieuwen. Regionale arrangementen zijn geschakeld via landelijke programma's.

Tabel 1. Gewenste effecten van HCA (Agrofood en Tuinbouw) en MJA.

Hoewel de thema's niet een-op een te vertalen zijn van HCA naar MJA, is de inhoud grotendeels overlappend. Verschillen zijn te vinden in de rol van werkgevers bij het verbeteren van het imago van de sectoren in de HCA en de groene kennis voor burgers bij de MJA. Verder is het goed om te beseffen dat de MJA niet alleen spreekt over de relatie groen onderwijs-topsectoren, maar ook naar de relatie tussen groen onderwijs en natuur en milieu.

In de evaluatie en monitoringsmethodiek die het GKC-bureau (ksf's) hanteert en in de aanpak die door de Inspectie wordt toegepast, wordt naar (een deel van) de effecten gekeken. Tevens worden er aanwijzingen gevonden die bij een procesevaluatie gebruikt kunnen worden. In de relaties tussen onderwijs, onderzoek en bedrijfsleven zijn instituties actief waarin de mechanismen verankerd zijn of behoren te worden die de relaties dragen. Naast de instituties waarop de effectevaluaties van GKC-bureau en Inspectie zich richten – Kigo-programma's en instellingen – zijn dat de groene lectoraten, WURKS, Centra voor Innovatief Vakmanschap en de Centres of Expertise (een nadere toelichting is in bijlage 1 weergegeven).

Figuur 1. Effect- en procesevaluatie door GKC-bureau en Inspectie voor het Onderwijs.

In figuur 1 is de relatie van effect- en procesevaluatie gericht op het beleid ten behoeve van de SaK samengevat. De Inspectie voert het themagericht onderzoek uit op de groene scholen en rapporteert over de bereikte resultaten gebaseerd op strategische overwegingen. Het GKC-bureau monitort de GKC-(deel)programma's volgens de ksf-methodiek. Zowel Inspectie als GKC-bureau krijgen indicaties over de werking van lectoraten, CIV, CoE's en WURKS. Hieruit kunnen mechanismen gedestilleerd worden die werken in de richting van de SaK. Effecten en mechanismen samen wijzen op verankering en verduurzaming van gewenste resultaten.

Aanbevelingen voor GKC-bureau: 2013-2015

In de vorige paragraaf is een analyse gegeven van de mogelijkheden om effecten te evalueren en om mechanismen op te sporen die gewenste effecten in de toekomst mogelijk blijven maken. De effectevaluaties worden beschouwd als te zijn ondergebracht in de thematische aanpak van de Inspectie en in de ksf-methodiek voor GKC-(deel)programma's. Aanbevelingen voor het GKC-bureau:

- Voor de jaren 2012-2015 zou door het GKC-bureau de ksf-methodiek toegepast moeten worden. Op basis van de verkenningen met de M&E-kaarten, de DIM en BSC liggen er bouwstenen om de monitoring naar de toekomst snel op te pakken. De basisdocumenten daarvoor kunnen beschikbaar komen uit de projectendatabase van PRIMA.

- Afstemming met de Inspectie over de effecten op scholen met betrekking tot SaK zou halfjaarlijks moeten plaatsvinden. Uitwisseling van gegevens en ervaringen zal voor beide partijen vruchtbaar werken.
- Bij de monitoring van de Groene Plusmiddelen zal naast effecten van projecten ook gekeken dienen te worden naar de mechanismen die zijn ontstaan bij de relatie van programma's en scholen met lectoraten, WURKS en CIV/CoE. In onderling overleg kan besloten worden wie welke mechanismen verder gaat onderzoeken.

Bijlage 1: Nadere toelichting kennisinstrumenten

Centra voor Innovatief Vakmanschap

Bedrijven hebben behoefte aan goed geschoold en enthousiast personeel. Ondernemingen kunnen samen met het onderwijs leeromgevingen aanbieden waarin moderne technologieën in praktijksituaties worden toegepast. Bovendien kunnen bedrijven arbeidscontracten in het vooruitzicht stellen. Een centrum kan zorgen voor een goede balans tussen enerzijds jongeren die nieuwe technieken en werkwijzen kunnen helpen invoeren, en anderzijds oudere werknemers die de jongeren de fijne kneepjes van het vak kunnen bijbrengen. Naar verwachting zal vanaf begin 2013 een CIV AgroFood ontstaan die geleidelijk aan een landelijke dekking zal gaan krijgen met een aantal meeting points.

Vanuit de optiek van de verklarende evaluatie (procesevaluatie) zijn de ontwikkelingen met betrekking tot het CIV te volgen om na te gaan welke mechanismen gaan ontstaan die kunnen bijdragen aan de gewenste effecten van HCA en MJA:

- Inbreng van, met name technische, expertise en faciliteiten van bedrijfsleven in leeromgevingen. Vakmensen uit bedrijfsleven dragen kennis over. Studenten kunnen na hun opleiding direct aan de slag.
- Het ontstaan van een landelijk netwerk van meeting points voor borging best practices. Samenwerking met technische CIV's.
- Medewerkers en studenten die gebruik maken van het CIV.

(Groene Plus) lectoraten

Hogescholen voeren vraaggestuurd praktijkgericht onderzoek uit voor bedrijven en maatschappelijke organisaties. Om dat onderzoek op het terrein van landbouw, voeding en natuurlijke omgeving te vergroten worden lectoren ingesteld vanuit de groene plus middelen. Docenten en studenten worden betrokken bij het onderzoek via een kenniskring die rond de lector functioneert. Kenniscirculatie tussen onderwijs, onderzoek en bedrijfsleven wordt versterkt. De mechanismen die ontstaan en die een bijdrage kunnen leveren aan de gewenste effecten zijn:

- Het betrekken van docenten, onderzoekers en experts uit bedrijfsleven in de kenniskring. Vernieuwingen die vanuit het lectoraat geëntameerd en ingevoerd worden in het onderwijs.
- Contacten tussen lectoraat en CIV's en CoE's.
- Interesse vanuit bedrijfsleven of maatschappelijke organisaties voor resultaten vanuit lectoraat.

Centres of Expertise

De doorontwikkeling van onderzoek in de beroepspraktijk door het HAO zal mede vanuit de lectoraten vorm krijgen in Centres of Expertise. Partners uit het hoger onderwijs (waaronder Wageningen UR) zullen naar verwachting in de centra gaan samenwerken. De mechanismen die daar gaan ontstaan zijn deels vergelijkbaar met die in CIV, zij het dat onderzoek een prominentere plaats zal innemen.

WURKS

Met het programma Wageningen UR Knowledge Sharing (WURKS) willen Wageningen Universiteit en Wageningse onderzoeksinstituten kennis ontsluiten voor het groene onderwijs. WURKS-middelen worden gebruikt voor financiering van de inzet van leerstoelgroepen en onderzoeksinstituten van Wageningen UR in samenwerkingsprojecten met het groene onderwijs. Vragen vanuit het groene onderwijs zijn leidend.

Mechanismen die ontstaan zijn:

- Onderwijsinstellingen dienen aanvragen in bij het WUR-loket.
- Leerstoelgroepen en onderzoeksinstituten starten gezamenlijk projecten die resulteren in producten die in het onderwijs gebruikt worden.